

**Komt er een Rechts akkoord?
Hoe ziet dat er uit, wie doen er mee en wie gedooft?**

Addendum II bij Rapport

Voorspelling Coalitie en coalitieakkoorden 2010

Prof. Dr. F.N. Stokman¹
Drs. R.C.H. van Oosten
Dr. J. Dijkstra

28 juli 2010

---

¹ Gelieve eventuele correspondentie te richten tot Reinier van Oosten, *DECIDE* (dutch group) bv, email: r.c.h.van.oosten@decide.nl.

1. Het verloop van de coalitieonderhandelingen

Het oorspronkelijke rapport is geschreven in de dagen na de verkiezingen. We zijn inmiddels meer dan anderhalve maand verder. Na de eerste verkennende besprekingen werd als eerste de haalbaarheid van Paars+ onderzocht. Aan het begin van de onderhandelingen hierover, hebben wij in een Addendum op ons oorspronkelijke rapport (d.d. 12 juli 2010) voorspeld dat de onderhandelingen zouden mislukken omdat Paars+ geen overeenstemming zou kunnen bereiken op drie beleidsterreinen. De onderhandelingen bleken inderdaad te mislukken en twee van de drie door ons aangegeven punten werden expliciet als breekpunten genoemd.

We gaan nu een nieuwe fase in, waarin voorzichtig, via informele besprekingen, onderzoek naar een Rechts meerderheidscoalitie worden gevoerd. In dit tweede addendum schetsen wij de mogelijkheden en problemen die de onderhandelaars hierbij tegen zullen komen.

Wij onderzoeken daarbij niet alleen de meerderheidscoalitie VVD-PVV-CDA, maar ook de twee mogelijke minderheidscoalities waarbij de derde partij de coalitie gedooft. Het gaat dus om drie verschillende coalities:

- VVD, PVV en CDA (de rechtse meerderheidscoalitie)
- VVD en CDA met gedooftesteun van PVV en
- VVD en PVV met gedooftesteun van het CDA.

Onze voorspelling is dat de drie coalities op zes beleidsterreinen, niet alleen tot overeenstemming zullen komen, maar ook tot hetzelfde beleid. Daarna onderzoeken we op welke beleidsterreinen de coalitiepartners er niet uitkomen en wat de consequenties zijn als deze tot vrije kwesties worden verklaard. Tenslotte onderzoeken we de onderwerpen waar een minderheidscoalitie tot een ander beleid komt dan de meerderheidscoalitie. Dat kan problemen opleveren met de gedooftesteun.

2. De zes punten waarover de drie coalities tot dezelfde overeenstemming komen

Er zijn zes beleidsterreinen waarover de 3 mogelijke rechtse coalities tot dezelfde overeenkomst komen. Dat betekent dat op deze terreinen een coalitieakkoord of gedooftesteun eenvoudig overeen te komen is. Het gaat daarbij om:

- De hypotheekrente aftrek zal niet worden aangepakt.
- In de zorg wordt meer marktwerking gestimuleerd. Het eigen risico en de premie blijven onafhankelijk van inkomen, het eigen risico gaat omhoog en het verzekerd pakket wordt kleiner.
- Het beleid ten aanzien van duurzaamheid leidt tot nieuwe kerncentrales. Verduurzaming is vooral de eigen verantwoordelijkheid van bedrijfsleven en burgers.
- Het beleid ten aanzien van het ontslagrecht leidt tot een kortere en hogere WW, tot ontslag zonder kantonrechter die voor alle werknemers gelijk is en vaste ontslagregels kent.
- Er komt geen kilometerheffing.
- Er wordt gestreefd naar een daling van 20 miljard van het financieringstekort.

3. De drie pijnpunten voor de meerderheidscoalitie

Wat de overige zes beleidsgebieden betreft, komen de drie partijen tot een akkoord over een veiligheidsbeleid en vreemdelingenbeleid die beide tussen de standpunten van VVD en PVV

liggen, maar het dichtst bij die van de PVV. Wat het drugsbeleid betreft, komen de drie partijen uit bij het standpunt van het CDA (softdrugs op termijn verbieden).

De beleidsterreinen waarover geen overeenstemming binnen een coalitie VVD-PVV-CDA wordt bereikt zijn *de AOW leeftijd, ontwikkelingssamenwerking en belastingen*.

Ten aanzien van de AOW leeftijd heeft de PVV het voor deze drie partijen meest controversiële standpunt, geen verhoging van de AOW leeftijd. Zij hebben dit een breekpunt genoemd. Inmiddels is dit afgezwakt, maar het blijft een van de belangrijkste punten van de PVV. CDA en VVD liggen dicht bij elkaar. In onze gegevens, vindt de VVD dat in 2022 de AOW op 67 jarige leeftijd moet ingaan, of na 45 jaar werken; het CDA vindt dat al in 2020 de AOW leeftijd op 67-jarige leeftijd moet ingaan. In tegenstelling tot de PVV, hebben VVD en CDA het akkoord tussen werkgevers en werknemers toegejuicht en in hoofdlijnen hun steun daarvoor uitgesproken. Hier komen de drie partijen niet uit. Als er een vrije kwestie van zou worden gemaakt, komt de Kamer tot een standpunt dat dicht bij die van het CDA ligt.

Ook ten aanzien van ontwikkelingshulp komen de partijen er niet uit. En ook hier heeft het CDA er belang bij om dit tot vrije kwestie te benoemen. Als het aan de gehele Kamer ligt komt men tot een beleid dat overeenkomt met dat van het CDA, te weten op 0,8% van het BNP. De PVV neemt hier in vergelijking met de Kamer de meest extreme positie in, 0% van het BNP.

Het beleidsterrein belastingen is een van de meest cruciale in de formatie. De VVD pleit voor afvlakking en verlaging van de belastingen. Het CDA kiest voor de status quo. De PVV wil alleen het tarief in de 2de belastingschijf verlagen. In samenhang met het beleid ten aanzien van het financieringstekort zal het VVD beleid moeten leiden tot zware kortingen op andere, voor het CDA belangrijke dossiers, zoals ontwikkelingssamenwerking. Dit zal voor het CDA niet acceptabel zijn. Het CDA heeft er belang bij om belastingen tot een vrije kwestie te maken omdat in dat geval de Kamer beslist. Dat zal leiden tot beleid dat dicht ligt bij de preferentie van het CDA, namelijk handhaving van de status quo.

4. Pijnpunten binnen minderheidscoalities

Bij een minderheidskabinet van CDA en VVD zullen partijen geen overeenstemming bereiken op het gebied van het belastingbeleid. Als dit aan de Kamer wordt overgelaten zal het beleid van het CDA, handhaven van de status quo, worden gerealiseerd. De PVV zal hierin overigens de VVD steunen.

Ten aanzien van het veiligheidsbeleid komen VVD en CDA er ook niet goed uit. Een compromis tussen VVD en CDA op dit punt zal geen steun krijgen van de PVV. Maar voor alle drie geldt dat het onwenselijk is om dit punt aan de Kamer over te laten omdat die veel minder ver wil gaan. Het is verrassend dat VVD en CDA in hun minderheidscoalitie niet of moeilijk tot overeenstemming komen over het veiligheidsbeleid, terwijl ze er in het driepartijen overleg wel uitkomen en nog wel dicht bij het standpunt van de PVV. Deze concessies aan de PVV zijn nodig om elders concessies van de PVV te krijgen.

Een minderheidskabinet van VVD en PVV heeft alleen een probleem met de AOW leeftijd. Als dit een vrije kwestie wordt, komt het beleid van de Kamer vrij dicht bij het beleid van het CDA, ergens tussen dat van de VVD en PVV.

5. Substantiële pijnpunten bij gedoogsteun van minderheidscoalities

Een belangrijk gevaar voor coalities met gedoogsteun is dat op bepaalde dossiers het beleid van het minderheidskabinet afwijkt van het beleid dat gevoerd zou worden als de gedoger in het kabinet zou zitten. Zeker als het voor de gedoger een gezichtsbepalend beleidsterrein betreft is het aantrekkelijk om het beoogde beleid niet te steunen.

Voor een VVD-CDA coalitie gaat het hier om 4 dossiers: ontwikkelingssamenwerking, AOW leeftijd, veiligheid en vreemdelingenbeleid.

In een VVD-CDA coalitie zal voor ontwikkelingssamenwerking het beleid van het CDA worden gevoerd. Dit zal niet worden gedoogd door de PVV. Dit echter hoeft geen belemmering te zijn voor dit beleid omdat dit overeenkomt met het door de gehele Kamer voorgestane beleid.

Een coalitie van VVD en CDA kan evenmin gedoogsteun van de PVV verwachten bij de AOW-leeftijd. Dit betekent geen gevaar voor het kabinetsbeleid, want als het aan de Kamer ligt zal in 2025 de AOW leeftijd naar 67 gaan, met een keuring voor personen voor wie dit te lang is.

Zoals eerder vermeld, komen VVD en CDA er moeilijk uit bij veiligheidsbeleid. Als dat wel het geval is zal PVV dat beleid niet kunnen steunen, maar wellicht toch doen, omdat anders de Kamer tot een nog minder stringent veiligheidsbeleid komt.

VVD en CDA komen wel tot overeenstemming over het vreemdelingenbeleid, maar dat is aanzienlijk minder stringent dan in de drie-partijen coalitie. In de drie-partijen coalitie weet de PVV, net als het veiligheidsbeleid, ook het vreemdelingenbeleid sterk naar zich toe te trekken in ruil voor concessies elders. Bij gedoogsteun zal zij dat minder stringente beleid steunen om een nog minder stringent beleid via een vrije kwestie te voorkomen.

Voor een VVD-PVV coalitie gaat het hier om 3 dossiers: belastingen, ontwikkelingssamenwerking en drugs.

Bij het dossier belastingen zal een PVV-VVD coalitie het beleid van de VVD steunen en willen uitvoeren. Dit zal niet door het CDA worden gedoogd en de Kamer zal het CDA daarin steunen.

In een coalitie van VVD en PVV zal voor ontwikkelingssamenwerking het beleid overeenkomstig de voorkeur van de PVV worden gevoerd. Dit zal door het CDA niet worden gedoogd. De coalitie komt hier eveneens in groot conflict met de Kamer, die het CDA standpunt breed zal steunen.

Wat het drugsbeleid betreft, zal een minderheidskabinet van VVD en PVV een minder stringent drugsbeleid voeren dan de drie-partijen coalitie en de coalitie van VVD en CDA. Het CDA zal dit hetzij gedogen of aanscherpen.

Kortom, voor de minderheidskabinetten ligt het gevaar vooral bij die beleidsterreinen waar de gedoogsteun ontbreekt en de Kamer een ander beleid zal goedkeuren dan het Kabinet voorstaat. Dit komt vooral voor bij een VVD-PVV minderheidskabinet. Het Kabinet zal dan vallen op ontwikkelingssamenwerking of belastingen, omdat dit essentiële beleidsterreinen zijn en het standpunt van de Kamer en het Kabinet bijna diametraal tegenover elkaar staan. Bij een minderheidskabinet VVD-CDA bestaat dit gevaar veel minder.

6. Conclusie van de gevaren voor Rechtse coalities

Uit het bovenstaande blijkt dat alle drie de rechtse coalities een of meer beleidsterreinen hebben waarop zij moeilijk tot overeenstemming kunnen komen.

De meerderheidscoalitie VVD-PVV-CDA kent 3 mogelijke breekpunten: belastingen, ontwikkelingshulp en AOW leeftijd.

De coalitie VVD-CDA komt moeilijk of niet tot overeenstemming op de beleidsterreinen van belastingen en veiligheidbeleid.

De coalitie VVD-PVV komt moeilijk tot overeenstemming ten aanzien van de AOW.

Een minderheidscoalitie van VVD en CDA zal verder op vier beleidsterreinen de gedoogsteun van PVV moeten missen, maar op al deze terreinen zal de Kamer het beleid steunen, hetzij omdat de coalitie toch de steun van de PVV krijgt om voor haar minder gewenst beleid te voorkomen, hetzij omdat de Kamer het beleid daadwerkelijk steunt. Toch zal dit niet erg aantrekkelijk zijn voor de VVD en het CDA, want het geeft de PVV alle ruimte om zich te blijven profileren en af te zetten tegen de andere partijen op de vier beleidsterreinen die bij uitstek het gezicht van de PVV bepalen.

Een minderheidscoalitie van VVD en PVV zal op drie terreinen de steun van het CDA moeten missen. Bij twee daarvan zal het CDA de steun van de Kamer krijgen en daarmee het Kabinet vallen. Het gaat dan om de belastingstelsel en ontwikkelingssamenwerking. Dus zelfs als de VVD en PVV er onderling uit zouden komen, zou het Kabinet geen lang leven beschoren zijn omdat de Kamer als geheel fundamentele onderdelen van het Kabinetsbeleid zal afwijzen.

Wij concluderen dan ook dat met name het belastingbeleid, ontwikkelingssamenwerking en mogelijkwerwijze AOW-leeftijd overeenstemming voor welke Rechtse coalitie dan ook onwaarschijnlijk maakt. Van de onderzochte drie coalities is een minderheidscoalitie van VVD en CDA nog de meest waarschijnlijke, maar dan zal toch eerst de Centrumcoalitie nader onderzocht moeten worden. *Onze voorspelling blijft daarmee, zoals reeds op 12 juni in ons oorspronkelijk rapport verwoord, dat een Centrum coalitie de meest waarschijnlijke is. Daarbij zal het onderzoek naar een Rechts kabinet helpen om de piketpaaltjes minder prominent en absoluut te maken.*

7. De plaats van de Addenda

Het is belangrijk dat de lezer zich realiseert dat onze Addenda gebaseerd zijn op dezelfde gegevens als ons oorspronkelijk rapport van 12 juni 2010. Wij publiceren steeds een Addendum als een bepaalde coalitie nader door de betrokken partijen wordt onderzocht. In een Addendum lichten wij de gegevens uit ons oorspronkelijk rapport uit voor die betreffende combinatie. Het kan daarnaast voorkomen dat coalities worden onderzocht die wij in ons oorspronkelijke rapport niet hebben opgenomen of niet hebben geanalyseerd, zoals minderheidscoalities of minder voor de hand liggende meerderheidscoalities. Ook deze kunnen op basis van onze gegevens van 12 juni en met onze besluitvormingsmodellen worden onderzocht.

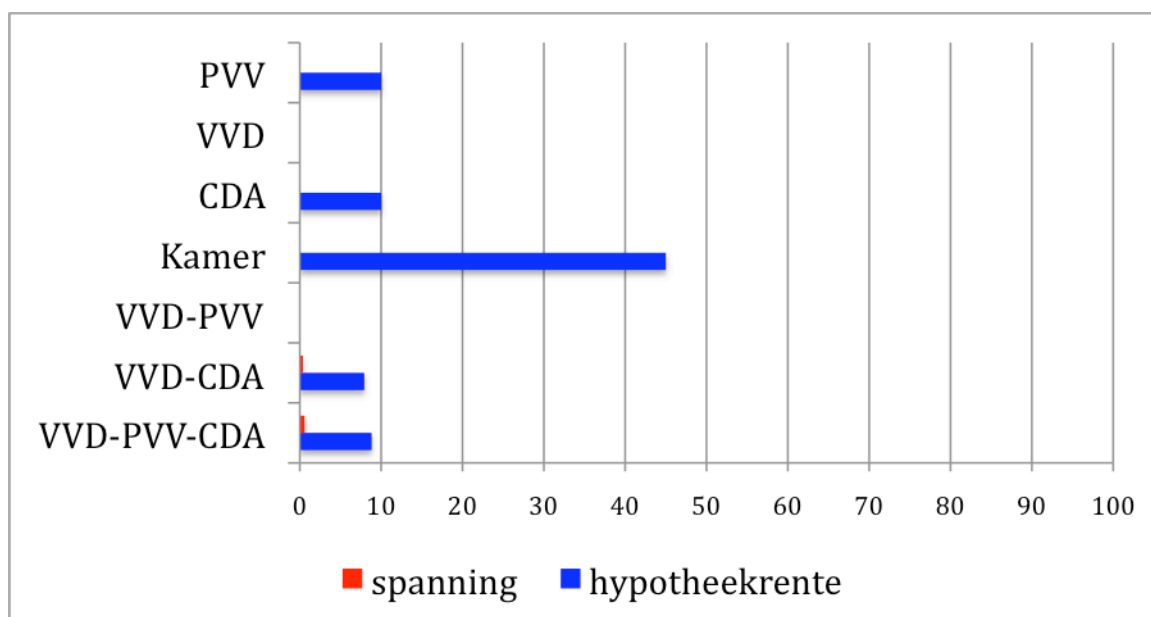
De werkelijkheid is vloeibaar. Door de ontwikkelingen zouden inschattingen van de huidige stand van zaken anders kunnen zijn dan direct voor de verkiezingen. Alhoewel dat weinig inspanning zou vergen, willen we het opnieuw inschatten van de situatie in onze addenda

bewust niet meenemen. We willen in staat blijven onze oorspronkelijke inschatting te vergelijken met de feitelijke uitkomst.

7. Grafische weergave van conclusies

In de grafieken staan eerst de geschatte standpunten van de drie partijen PVV, VVD en CDA in blauw als waarden op de schalen van mogelijke standpunten. Daarna volgt de geschatte uitkomst voor de Kamer als geheel wanneer een beleidspunt tot vrije kwestie wordt verklaard. Daarna volgen de geschatte uitkomsten voor de drie onderzochte coalities PPV-VVD, VVD-CDA en de drie-partijen coalitie VVD-PVV-CDA. Voor de drie coalities is de spanning tussen de partijen in rood aangegeven. Deze is 0 als de partijen in de onderhandelingen op hetzelfde standpunt uitkomen. Onder elke grafiek zijn de schaalwaarden op het beleidspunt gegeven.

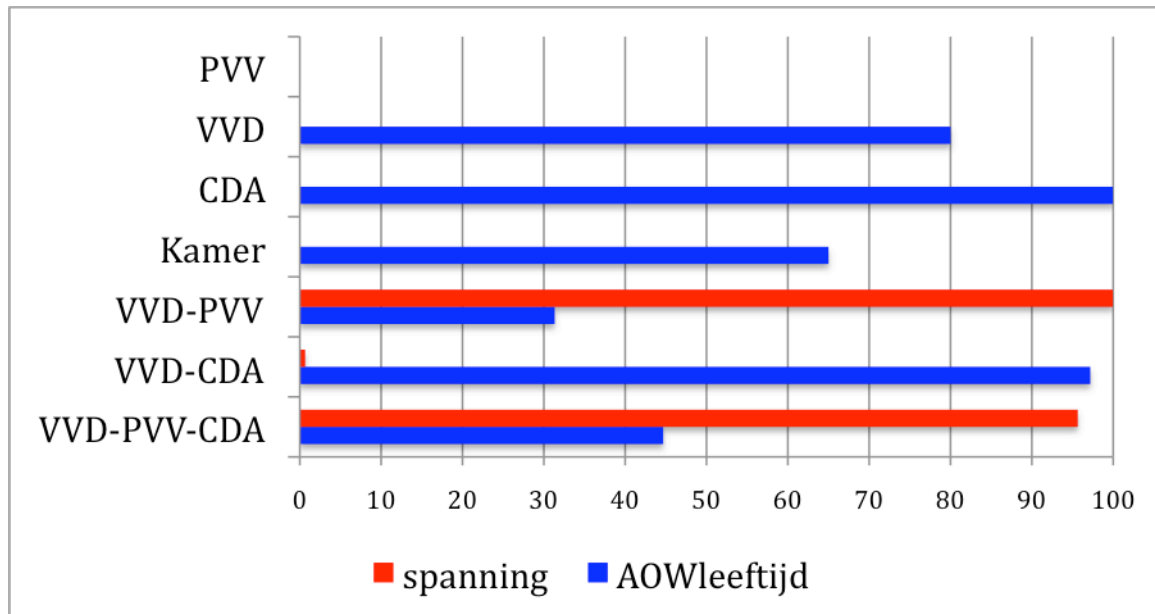
Issue 1: Hypotheekrenteaf trek en overdrachtsbelasting

Schaal van mogelijke standpunten:

- 0: Overdrachtsbelasting omlaag en uiteindelijk afschaffen
- 10: Status quo
- 45: Naar 30% in 22 jaar
- 50: Maximaal 42,5% + maximaal 350.000 in 10 jaar
- 70: PvdA in 30 jaar vanaf 2014 en maximaal afbouwen tot gemiddelde huizenprijzen
- 95: Afbouw % in 22 jaar naar 30%; nieuwe gevallen meteen 42% plus maximaal 750.000
- 100: Vanaf 2015 waarde woning boven gemiddelde koopprijs geleidelijk tot 2040 naar box 3 en hypotheekaf trek naar box 3

Issue 2: AOW leeftijd

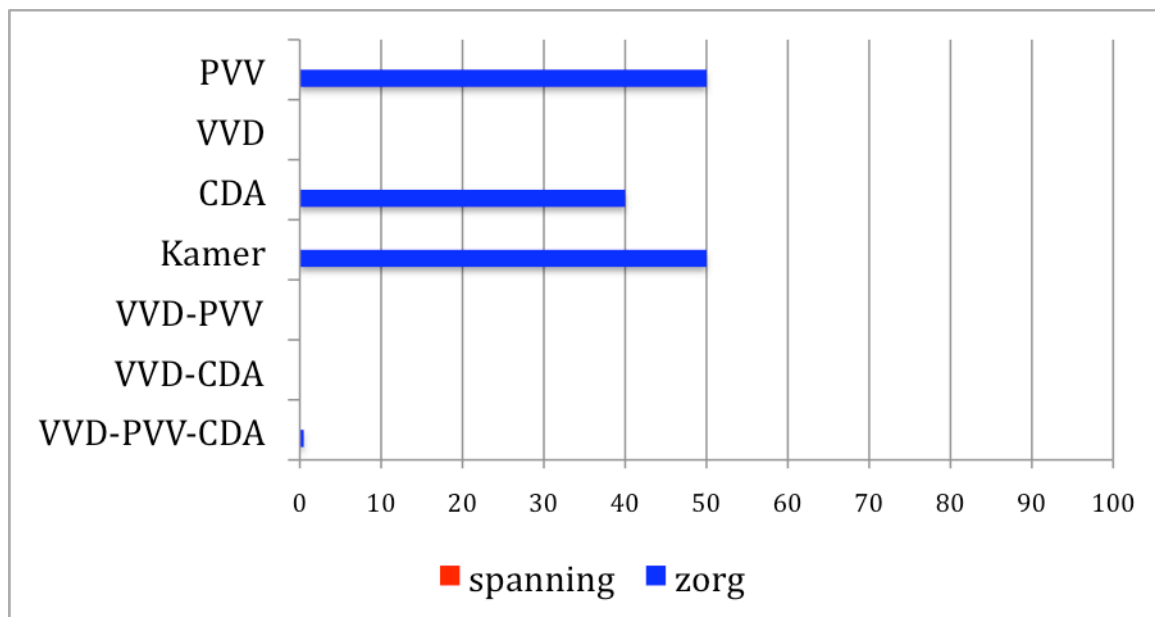

Schaal van mogelijke standpunten:

- 0: Status quo handhaven
- 55: In 2030 67 jaar, talentenbudget na 45 jaar arbeid en rekening houden met arbeidsverleden
- 60: na 45 jaar arbeid en rekening houden met arbeidsverleden
- 65: In 2025 67 jaar en op basis van keuring
- 80: 2022 en na 45 jaar werken
- 95: In 2022 67 jaar
- 100: In 2020 67 jaar

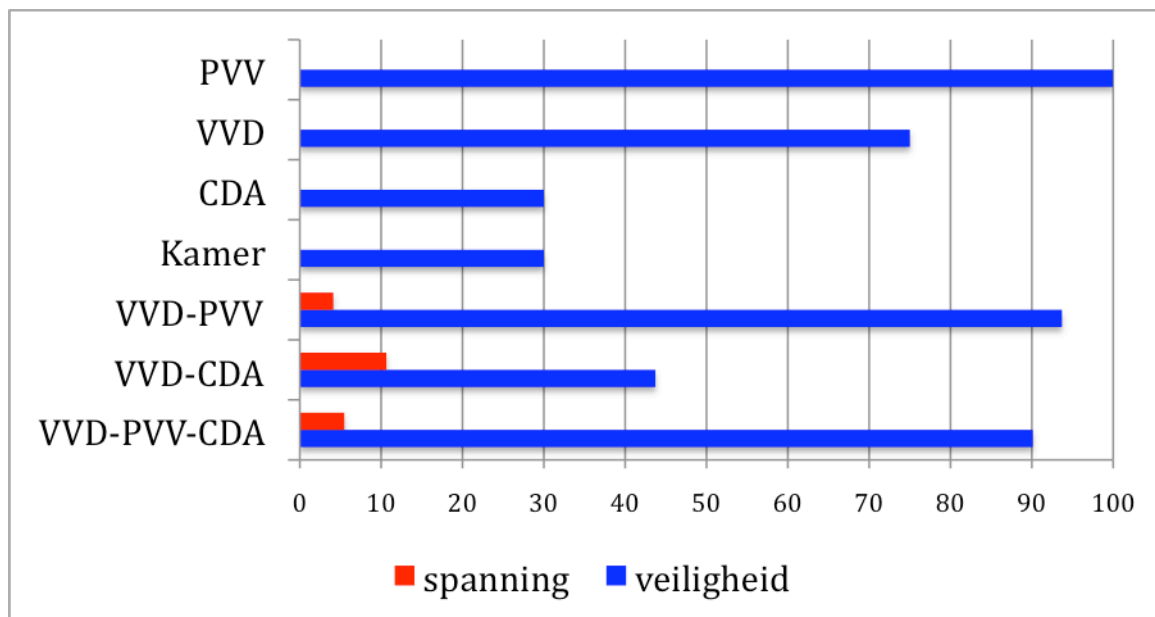
Issue 3:   Zorg

Schaal van mogelijke standpunten:

- 0: meer markt (privaat kapitaal), eigen risico en premie onafhankelijk van inkomen, eigen risico omhoog, verzekerd pakket kleiner
- 20: meer markt (privaat kapitaal), eigen risico afhankelijk van inkomen omhoog, pakket iets kleiner
- 30: iets meer markt, eigen risico afhankelijk van inkomen omhoog, pakket iets kleiner
- 40: iets meer markt, eigen risico ongeveer als nu, verzekerd pakket ook bijna hetzelfde, eigen bijdrage iets hoger
- 50: status quo
- 60: weinig marktwerking, premie deels inkomensafhankelijk, eigen risico ongeveer als nu, pakket ook
- 70: weinig marktwerking, premie deels inkomensafhankelijk, eigen risico afhankelijk van inkomen omlaag cq omhoog, pakket hetzelfde
- 100: geen markt maar overheid, premie inkomensafhankelijk, geen eigen risico, pakket hetzelfde

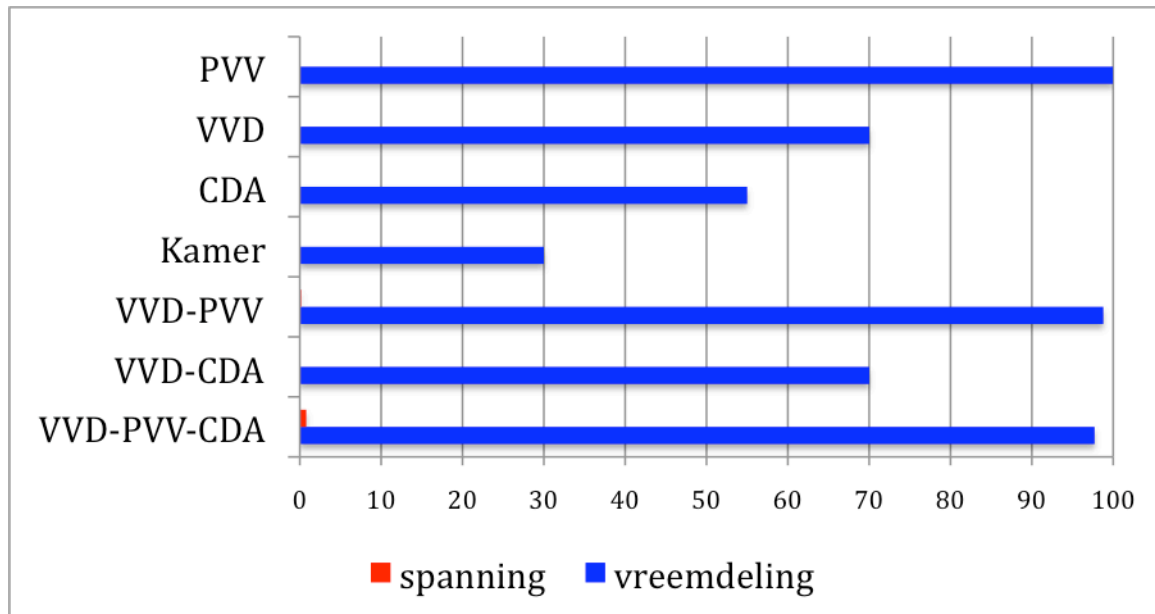
Issue 4: Veiligheid

Schaal van mogelijke standpunten:

- 0: Geen verandering in aantal politie, meer wijkagenten en gelijke straffen
- 20: Meer 1500 extra politie
- 30: Zwaardere straffen, strafdienstplicht voor jongeren
- 75: 3500 extra politie, zwaardere straffen, minder taakstraffen
- 100: 10000 extra agenten; langere, meer straffen, geen taakstraffen

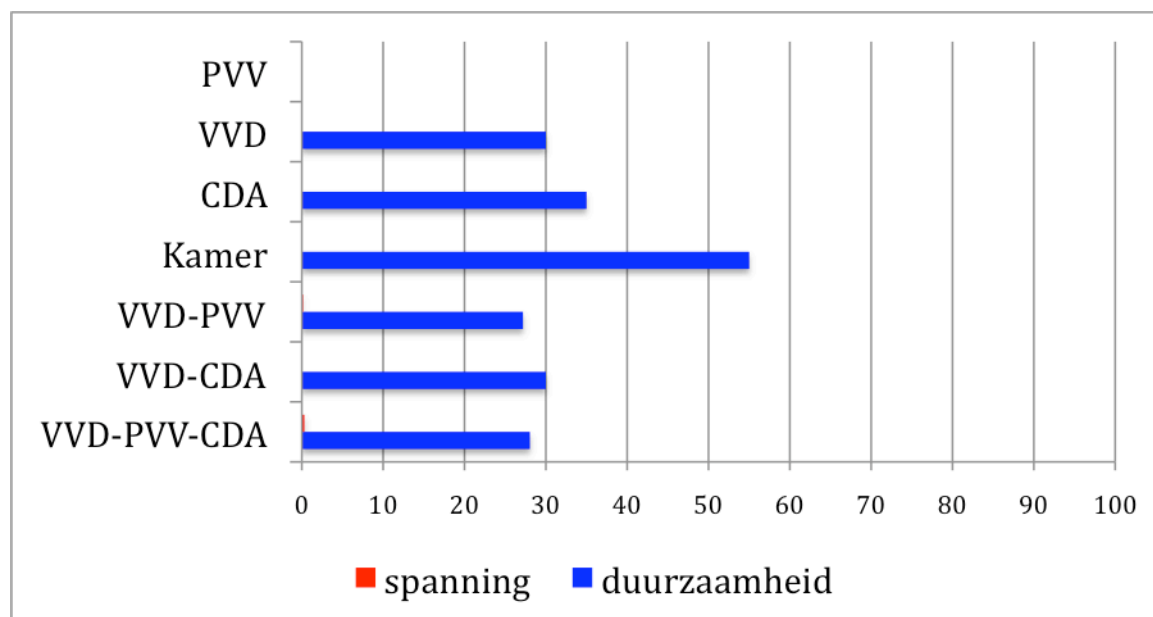
Issue 5: Vreemdelingenbeleid

Schaal van mogelijke standpunten:

- 0: Na 3 jaar automatisch vergunning; asielzoekers mogen leren en werken, huwelijksmigratie gemakkelijker, inburgeren in Nederland
- 10: Huwelijksmigratie versoepelen; mogen werken; pas later recht op sociale zekerheid
- 15: Meer vluchtelingen toelaten; na 3 maanden leren en werken; inburgeren op eigen kosten
- 25: Inburgeren in Nederland
- 30: Status quo
- 55: Inburgeren strenger; selectief migratiebeleid; eisen huwelijksmigranten aanscherpen.
- 70: Huwelijksmigratie beperken; inburgering strenger; sociale zekerheid beperken; Nederlandse taal noodzakelijk voor sociale uitkeringen
- 100: Geen immigranten uit islamitische landen; max 1000 per jaar; geen arbeidsimmigratie; illegaliteit strafbaar; geen dubbele nationaliteit; NL nationaliteit en uitkeringen na 10 jaar verblijf

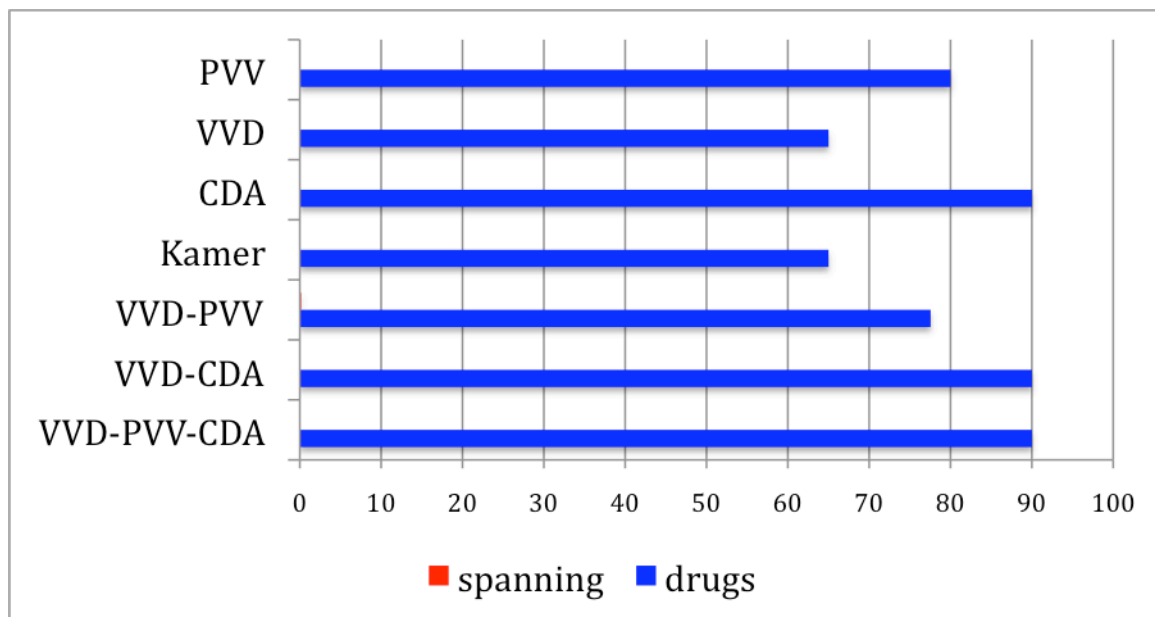
Issue 6: Duurzaamheid

Schaal van mogelijke standpunten:

- 0: Nieuwe kolen- en kerncentrales, geen windmolens
- 30: Nieuwe kerncentrales, verduurzaming vooral eigen verantwoordelijkheid bedrijfsleven en burgers
- 35: Nieuwe kerncentrales, biobrandstoffen en warmtehergebruik, verduurzaming vooral eigen verantwoordelijkheid bedrijfsleven en burgers
- 50: Klimaatbeleid huidige kabinet voortzetten
- 55: Geen kern- en kolencentrales
- 65: Geen nieuwe kerncentrales, genetische manipulatie beperken, landbouw verduurzamen
- 85: 100 minus Borssele niet sluiten en genetische manipulatie toestaan
- 100: CO₂ belasting, geen kern- en kolencentrales, visserij beperken, duurzame landbouw, geen genetische manipulatie

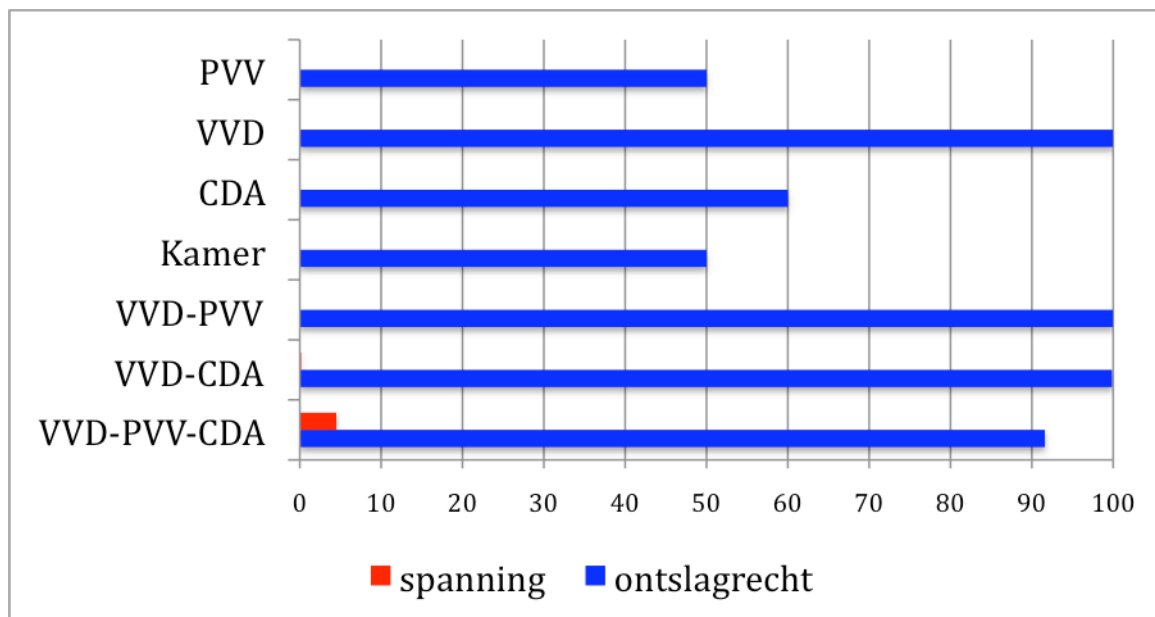
Issue 7: Drugsbeleid

Schaal van mogelijke standpunten:

- 0: Softdrugs legaliseren; harddrugs reguleren
- 10: Softdrugs legaliseren; harddrugs blijven strafbaar
- 25: Softdrugs reguleren; coffeeshops normale horeca
- 30: Softdrugs reguleren
- 50: Status quo
- 65: Coffeeshops terugdringen
- 80: Geen coffeeshops in straal van 1 km rond scholen
- 90: Softdrugs op termijn verbieden
- 100: Softdrugs verbieden; coffeeshops sluiten

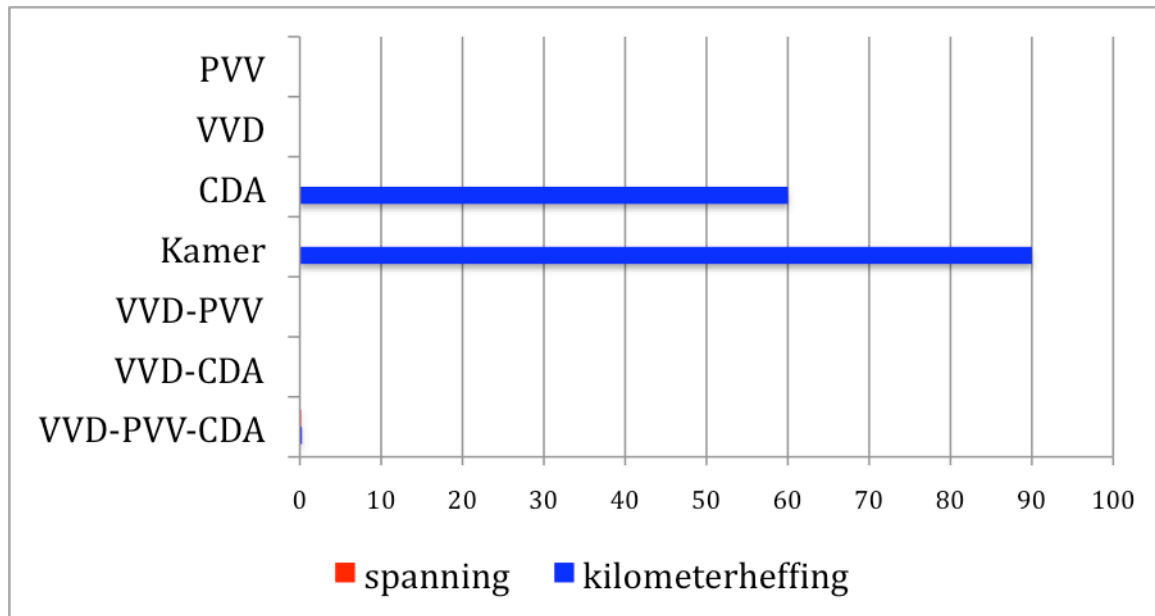
Issue 8: Ontslagrecht

Schaal van mogelijke standpunten:

- 0: Prikkel voor geen ontslag, talentenbudget voor aanvulling WW
- 20: Participatiecontract met gemeente, WW verhoogd, maximaal 1 jaar, scholingsrecht door werkgever betaald
- 40: Ook tijdelijke werknemers recht op ontslagvergoeding
- 45: Werkgevers moeten werknemers in staat stellen zich te scholen; WW duur en hoogte bespreekbaar
- 50: Status quo
- 60: Werkgever verantwoordelijk tijdens eerste half jaar, ontslag in teken van voorzorg, afschaffing duale procedure
- 100: WW korter en hoger, ontslag zonder kantonrechter, alle werknemers gelijk, vaste ontslagregels

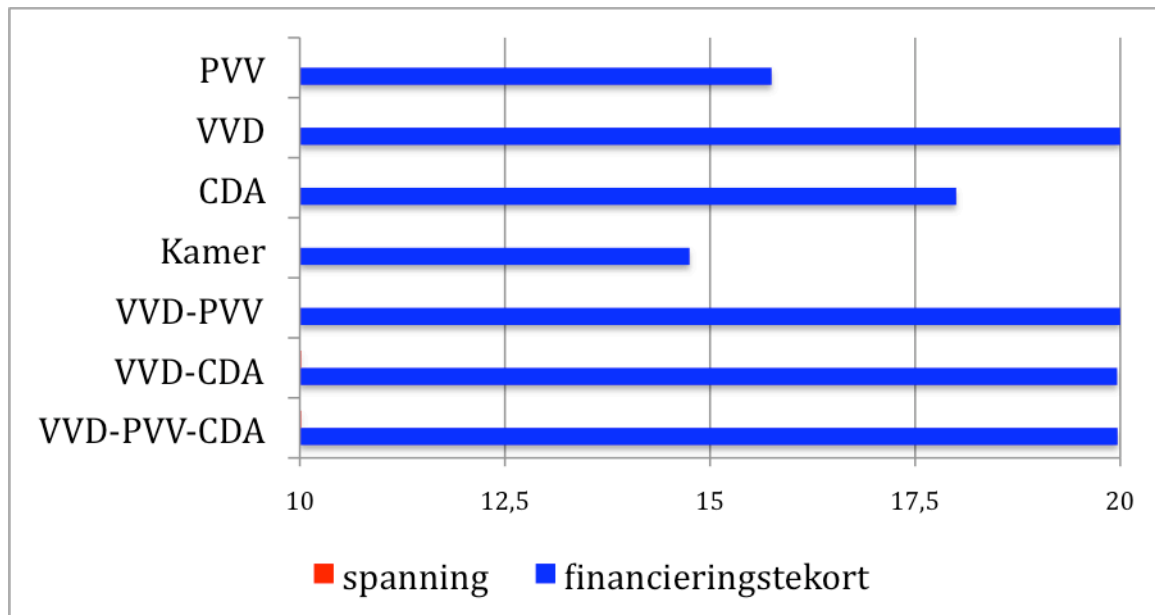
Issue 9: Kilometerheffing

Schaal van mogelijke standpunten:

- 0: Geen kilometerheffing
- 10: Geen filebelasting
- 60: Eerlijk beprijzen en draagvlak
- 90: 2013 begin, 2018 helemaal
- 100: Zo snel mogelijk invoeren

Issue 10: Financieringstekort: daling financieringstekort in de komende kabinetsperiode

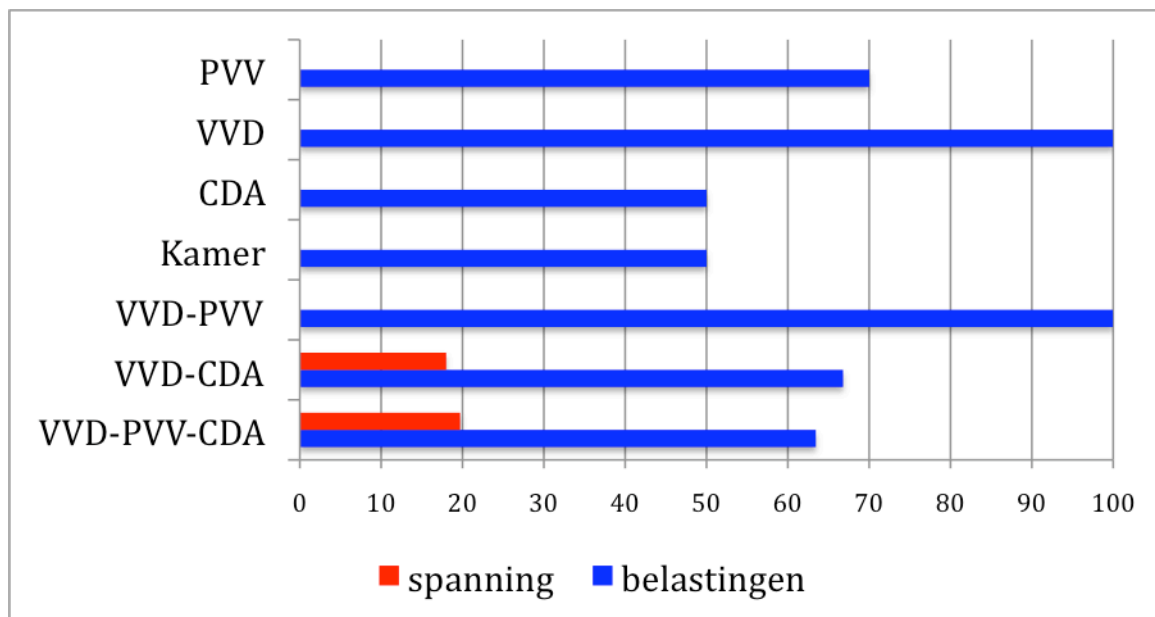

Schaal van mogelijke standpunten:

- 10: 10 miljard
- 20: 20 miljard

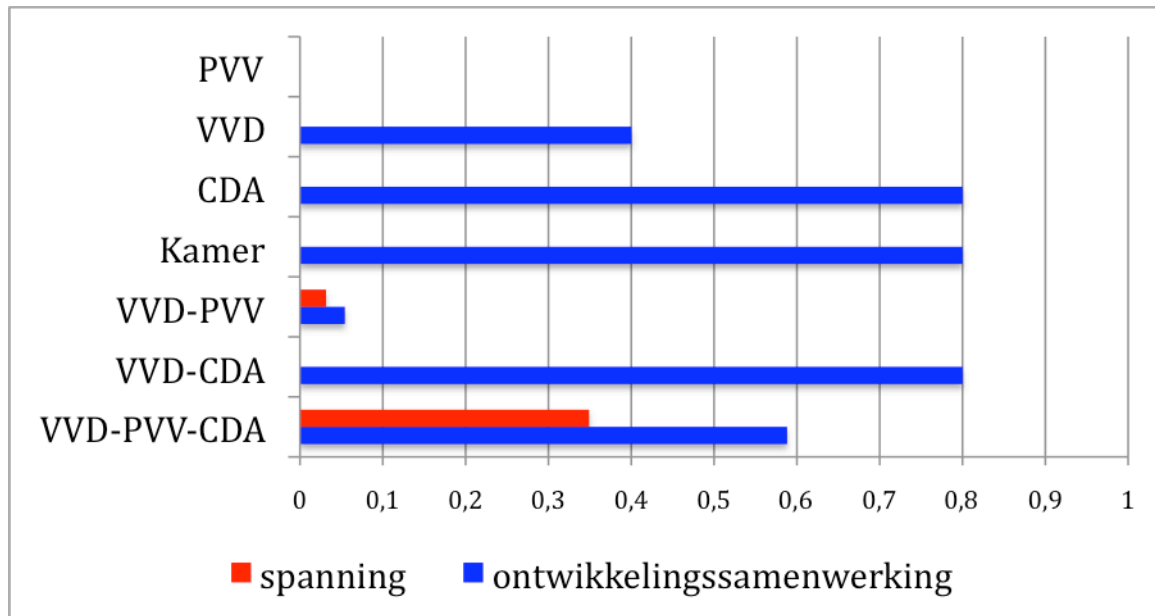
Issue 11: Belastingen

Schaal van mogelijke standpunten:

- 0: Topschijf van 65% vanaf 150000, 52 naar 55%, winsten en vermogens meer belasten
- 10: Topschijf van 60% vanaf 150000, vermogensbelasting verhogen
- 20: Topschijf van 60% vanaf 150000
- 40: Btw 1% verhogen
- 50: Status quo
- 70: 2de schijf verlagen met 2%
- 75: Laagste twee schijven verlagen
- 100: Ib 1% per schijf verlagen, vb 1% verlagen, erfbelasting op termijn afschaffen

Issue 12: Ontwikkelingssamenwerking

Schaal van mogelijke standpunten:

- 0: Geen ontwikkelingssamenwerking
- 1: 1% van het BNP